

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Президент Закладу вищої освіти
«Університет Короля Данила»,
доктор юридичних наук, професор
А.І. Луцький

2025 р.

ВИСНОВОК

Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Бородайко Павла Костянтиновича на тему «Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства», підготовлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 Право; тема затверджена Вченою радою Університету Короля Данила 28 жовтня 2021 р., протокол № 3.

Правові підстави видачі висновку:

На підставі заяви аспіранта Бородайко Павла Костянтиновича (далі – здобувач), який виконав акредитовану освітньо-наукову програму та підготував дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право в Закладі вищої освіти «Університет Короля Данила» (далі – Університет), про отримання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації, а також поданої дисертації, копій наукових публікацій, довідки про виконання освітньо-наукової програми та висновку наукового керівника, відповідно до пункту 26 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502), структурним підрозділом Університету, що виконує освітньо-наукову програму за спеціальністю 081 Право та здійснив підготовку здобувача – кафедрою права та публічного управління (далі – кафедра), з метою надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації 24.02.2025 було проведено засідання, на якому відбулася публічна презентація здобувачем наукових результатів дисертації та її обговорення.

Витяг
з протоколу засідання кафедри права та публічного управління
Університету від 24.02.2025, на якому відбулася публічна презентація
здобувачем наукових результатів дисертації та її обговорення

Присутні:

Пташник Олександра Іванівна – кандидат соціологічних наук, доцент, завідувач кафедри (головуюча на засіданні кафедри);

Луцький Мирослав Іванович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри;

Криховецький Іван Зеновійович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри;

Зварич Роман Васильович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри (науковий керівник);

Луцький Андрій Іванович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри;

Короєд Сергій Олександрович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри;

Луцький Роман Петрович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри;

Андрухів Олег Ігорович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри;

Ходак Світлана Михайлівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри;

Огерук Ігор Степанович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри;

Жукевич Ігор Васильович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри

Репецький Сергій Петрович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри.

Порядок денний: публічна презентація здобувачем Бородайко Павлом Костянтиновичем наукових результатів дисертації на тему “Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства” на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право та її обговорення з метою надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Слухали: здобувача Бородайко П.К. про результати виконаного ним дисертаційного дослідження. У своїй доповіді аспірант чітко обґрунтував наукову та практичну актуальність обраної теми, визначив мету, ключові задачі, об’єкт, предмет і методи дослідження. Доповідач детально описав структуру роботи та основні її положення, розкрив новизну, теоретичне та практичне значення представленої дисертації. Здобувач акцентував увагу на наступних моментах свого дослідження.

Дисертація присвячена теоретичному вивченню значення правової культури у формуванні заохочувально-правової політики, а також розробці рекомендацій для удосконалення правових стимулів із метою зміцнення демократичних інститутів, формування соціально відповідальної поведінки громадян і підвищення ефективності правового регулювання.

Динамічний розвиток сучасного суспільства вимагає постійного вдосконалення механізмів правового регулювання. На сучасному етапі правова культура та законодавство набувають принципово нового значення, а правові реформи спрямовані не лише на усунення застарілих норм, що обмежували громадську активність, а й на створення ефективних правових стимулів, які сприяють ініціативності та самостійності громадян. Важливу роль у цьому процесі відіграє заохочувально-правова політика, яка є дієвим інструментом правового стимулювання, спрямованого на формування соціально відповідальної поведінки, зміцнення демократичних інститутів і підвищення правової культури в суспільстві. Взаємодія правової культури, заохочувальних механізмів і правової політики створює умови для гармонійного розвитку суспільства, зміцнення правопорядку та ефективної співпраці між державою, громадянами та правовою системою. Стимулюючий потенціал правової політики залишається недостатньо дослідженим у сучасній науці, що вказує на необхідність подальшого вивчення ролі заохочувальних механізмів. Вони виступають ключовим засобом для досягнення необхідних правових результатів і виконують роль своєрідного елемента, що сприяє злагодженому функціонуванню правового механізму. Крім того, недостатня теоретична розробленість заохочувально-правової політики ускладнює формування цілісного уявлення про систему правових заохочень і гальмує їх ефективне застосування на практиці. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у поглибленому теоретичному аналізі природи, сутності та механізмів дії заохочувально-правової політики в сучасній Україні. Це сприятиме не лише підвищенню рівня правової культури, а й підвищенню ефективності правової політики загалом.

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права Закладу вищої освіти “Університет Короля Данила” за напрямками “Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)” (державний реєстраційний номер 0116U002342) та “Закономірності розвитку і функціонування правової держави” (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Метою роботи є теоретичне обґрунтування ролі правової культури у формуванні заохочувально-правової політики, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення правових стимулів для зміцнення демократичних інститутів, формування соціально відповідальної поведінки громадян і підвищення рівня ефективності правового регулювання.

Об'єктом дослідження є правова культура, правова політика та правові стимули, як явища правової дійсності та складові правової системи.

Предметом дослідження є вплив правової культури на формування правової політики та стимулювання правомірної поведінки в сучасному суспільстві. Методологію дослідження становлять такі методи: комплекс загальнонаукових методів, історико-правовий, системного аналізу, діалектичний, формально-юридичний, соціологічний метод, метод правового моделювання та метод узагальнення.

Практичне значення полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані в роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути застосовані при формуванні правової політики України, прогнозуванні її державно-правового розвитку, а також у сфері підготовки та підвищення кваліфікації правників, держслужбовців та працівників правозастосовних органів. Матеріали дослідження спрямовані на удосконалення нормативно-правової бази України у сфері правового стимулювання та можуть бути використані у законодавчій та правозастосовній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Запропоновані підходи можуть сприяти підвищенню ефективності реалізації заохочувально-правових механізмів у правовій політиці України. Окрім того, результати дослідження можуть бути впроваджені у науково-педагогічну діяльність у галузі права, історії, політології та культурології. Вони можуть використовуватися при викладанні курсів теорії держави і права, історії права, правових вчень, а також спеціальних дисциплін, присвячених правовій культурі та механізмам правового стимулювання. Матеріали дисертації використовуються: в навчальному процесі Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права» (акт впровадження від 02.09.2024); науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері (довідка про впровадження від 03.09.2024).

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є комплексним, всебічним та логічно завершеним теоретико-правовим дослідженням, яке систематизує сучасний стан правової культури та її вплив на формування правової політики і ефективність правових стимулів. Вперше в українській правовій науці акцентується увага на інтеграції цих трьох елементів для ефективного впливу на формування соціально відповідальної поведінки громадян, зміцнення правопорядку та розвитку демократичних інститутів. Дослідження зосереджене на виявленні нових механізмів правового стимулювання, що враховують зміни в правовій культурі, та на розробці пропозицій щодо їх удосконалення для підвищення ефективності правової політики та посилення її легітимізації.

У дисертації надано ряд нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, встановлено, що заохочувально-правова політика – це системно організована, науково обґрунтована діяльність державних і муніципальних органів, а також громадських об'єднань, спрямована на створення та вдосконалення ефективних механізмів правового заохочення, які стимулюють правомірну та соціально активну поведінку суб'єктів права. Запропоновано нові механізми правового стимулювання з урахуванням трансформацій правової культури, адже сучасні зміни у правовій культурі вимагають модифікації існуючих та впровадження нових механізмів правового стимулювання, які відповідатимуть динаміці

розвитку суспільства, рівню правосвідомості громадян та потребам демократичної правової держави. Розкрито, як зміна парадигм правової культури в умовах цифрової трансформації впливає на державне управління та практику правового регулювання. В роботі розглядається, як поєднання класичних правових цінностей із сучасними цифровими технологіями створює нові можливості для оптимізації процесів розробки, впровадження та контролю за законодавчими ініціативами. Здійснено системний аналіз взаємозв'язку між правовою культурою, правовою політикою та механізмами правового заохочення. Встановлено, що правова культура є фундаментальним чинником формування ефективної правової політики, а механізми правового заохочення відіграють ключову роль у стимулюванні правомірної поведінки громадян та розвитку соціально відповідального суспільства. Доведено, що розвиток правової культури сприяє підвищенню легітимності правової політики, успішному застосуванню стимулюючих заходів та їх позитивному сприйняттю суспільством. Якщо правова культура не відповідає необхідним стандартам, правові стимули можуть сприйматися лише формально або ігноруватися.

Основними науковими результатами роботи є такі положення:

1. Правова культура є комплексом норм та цінностей, що визначають якість правового життя суспільства та формується під впливом соціально-економічних і політичних умов. Її рівень відображає здатність суспільства ефективно впроваджувати і розвивати правові норми. Концептуальні підходи до правової культури підкреслюють її як сукупність знань, переконань та установок, що формують правосвідомість громадян, а також включають розвиток юридичних актів і діяльність правових інститутів. Структурний аналіз правової культури дозволяє розглядати її як відображення соціальної структури, де духовна культура визначає організацію духовного життя, а правова – впорядкування правової сфери.

2. Правова політика є комплексним механізмом, який об'єднує державні та недержавні інституції задля визначення стратегічних цілей і тактичних завдань юридичного реформування суспільства, спираючись на ефективні механізми правового регулювання. Особливість правової політики полягає в тому, що вона є публічною, тобто формує основу державного управління на принципах права, сприяючи оптимізації правової та політичної системи суспільства. Її головна мета – розробка концептуальних основ організації соціальних відносин, що забезпечують стабільність, ефективне правове регулювання та дотримання принципів верховенства права. З стратегічної точки зору, правова політика виконує такі функції, як гарантування прав і свобод людини і громадянина, забезпечення правопорядку та стабільності у державі, розробка науково обґрунтованих стратегій розвитку законодавства, сприяння становленню та розвитку громадянського суспільства. З тактичної точки зору, вона вирішує поточні питання політико-правового розвитку, сприяючи оперативному реагуванню на суспільні виклики. Правова політика має чітку структуру, яка включає політику у сфері права – спрямовану на правотворчість, формування концепцій правового розвитку держави, та політику, реалізовану через право –

що проявляється у правозастосовній діяльності та безпосередньому регулюванні суспільних відносин.

3. Досліджувана «заохочувально-правова політика» є ключовим напрямом загальнодержавної політики, оскільки спрямована на стимулювання соціальної активності громадян, захист їхніх прав та законних інтересів, а також удосконалення механізмів правового регулювання. Вона має значний вплив на правову та загальнодержавну політику й відзначається вираженою соціальною спрямованістю. У її межах формується нормативна модель ідеального зразка поведінки. Аналіз показує, що відсутність системного підходу в заохочувально-правовій політиці призводить до негативних наслідків, оскільки в таких умовах заохочувальні норми ухвалюються та застосовуються несистемно, фрагментарно і без належної узгодженості. Специфіка заохочувально-правової політики полягає в її здатності інтегрувати інструменти заохочення (пільги, премії, гранти та інші стимули) в систему правового регулювання, що сприяє стимулюванню соціально відповідної поведінки та активізації громадянської ініціативи. Механізми її реалізації включають розробку і впровадження нормативно-правових актів, які створюють систему стимулів для громадян і суб'єктів господарювання; створення спеціалізованих державних програм і проєктів, спрямованих на підвищення правової грамотності та активізацію населення; використання цифрових технологій для розширення доступу до інформації про права та механізми їх захисту, що дозволяє оперативно застосовувати правові стимули; а також розробку систем моніторингу та оцінки ефективності заохочувальних заходів, що забезпечує можливість коригування політики відповідно до змін у суспільстві.

4. Згідно з нашим трактуванням, механізми стимулювання визначено як систему автономних юридичних норм, що мають регулятивний характер і спрямовані на формування соціально активної правомірної поведінки. Вони містять положення про заходи заохочення, які застосовуються до суб'єктів за правомірні дії. Ці механізми здійснюють специфічний вплив на суспільні відносини, регулюючи їх через позитивну мотивацію. Їх виконання приносить вигоду суб'єкту, розширюючи його можливості та надаючи простір для активної суспільно корисної діяльності. Важливою особливістю є те, що реалізація їхніх приписів залежить від добровільного вибору суб'єкта, а не від державного примусу. Водночас держава здійснює особливий контроль за виконанням таких норм, застосовуючи заходи заохочення за правомірну поведінку. Стимулюючі механізми не тільки самостійно регулюють правовідносини, але й доповнюють і підтримують інші галузі права, інтегруючись у загальну правову систему. Вони відіграють важливу соціальну роль, сприяючи формуванню особистості як автономного суб'єкта права. Їхня ефективність проявляється лише у взаємодії з іншими юридичними нормами, що забезпечує баланс між матеріальним і процесуальним правом та сприяє стабільному розвитку правової системи суспільства.

5. Взаємозв'язок між рівнем правової культури та ефективністю правової політики держави полягає в тому, що високий ступінь розвитку правової культури сприяє більш ефективному втіленню правових норм, здатний

забезпечити стабільність правового порядку, підвищити рівень правосвідомості громадян, та забезпечити зворотний зв'язок між державою і суспільством. Правова культура визначає глибину розуміння значущості правових норм серед громадян та їх готовність до активної участі в процесах правового регулювання. Водночас ефективна правова політика, що враховує ці культурні моменти, здатна підвищити довіру до державних інститутів, зміцнити правопорядок, підтримувати зв'язок між інтересами держави та громадян на макрорівні.

6. Основний акцент дослідження зроблено на аналізі нормативно-правової бази України з метою визначення впливу принципів правової культури на легітимізацію правової політики. Ключові засади правової культури закріплені у Конституції України, законах та інших нормативно-правових актах, серед яких зокрема верховенство права, гарантії прав і свобод громадян, прозорість державної політики та її відповідальність перед суспільством. Дані принципи визначають правові межі політики та сприяють створенню послідовної правової системи, заснованої на правових нормах і громадянських цінностях. Такий підхід зміцнює довіру до правових інститутів, підтримує правові реформи та стабільність державного управління. Аналіз українського законодавства підтверджує безпосередній зв'язок між правовою культурою та ефективністю правової політики. Розвинена правова культура сприяє зростанню правосвідомості, формуванню правомірної поведінки та зниженню рівня правопорушень. Водночас ефективна правова політика, що базується на демократичних принципах і верховенстві права, формує стійку правову культуру та взаємодію між державою і суспільством на основі довіри, відповідальності та партнерства.

7. Аналіз функціонування заохочувальних норм дозволив визначити їхню ключову особливість, – вони впливають на поведінку громадян без примусу з боку держави, мотивуючи їх до соціально значущих дій через систему заохочень. На нашу думку ефективність цих норм зумовлена їхніми основними функціями. Мотиваційна функція створює механізми стимулювання позитивної поведінки, забезпечуючи заздалегідь гарантовані вигоди. Інформаційно-правова функція сприяє поширенню знань про можливості отримання заохочень, що підвищує рівень правової культури. Гарантуюча функція забезпечує сприятливі умови для соціально-правової активності, стимулюючи ініціативність та відповідальність. Оцінювальна функція визначає критерії визнання правомірної поведінки та її суспільну значущість. Ідеологічна функція формує еталон правової активності, підкреслюючи важливість дотримання правових норм. Функція соціального контролю підтримує стабільність суспільних відносин, заохочуючи правомірну поведінку громадян та формуючи позитивні моделі соціальної активності. Важливим аспектом дослідження є оптимізація стимулюючих правових норм, що сприятиме підвищенню їхньої ефективності та практичного застосування. Основні напрями вдосконалення включають: розширення правових механізмів заохочення; посилення правової просвіти; цифровізація стимулюючих механізмів; підвищення прозорості заохочень; інтеграція стимулюючих норм у різні галузі права.

8. Ключовим напрямом дослідження є виявлення основних проблем, що ускладнюють практичну реалізацію правових заохочень у національній правовій системі. Зокрема, в роботі акцентується увага на таких аспектах. Однією з головних перепон є недостатня концептуальна розробленість, тобто відсутність єдиної теоретичної бази, що систематизує поняття та механізми правових стимулів, що призводить до їх неоднозначного тлумачення та застосування. Також існує розрив між теорією та практикою, коли концептуальні підходи до правових заохочень не знаходять належної імплементації, що знижує ефективність їхнього впливу на правову поведінку громадян. Ще одним викликом є відсутність єдиних критеріїв оцінки ефективності, оскільки недостатньо розвинені методики моніторингу та аналізу результативності стимулюючих заходів, що ускладнює визначення їхнього реального впливу на рівень правової культури та громадянську активність. Проблеми адаптації міжнародного досвіду також відіграють значну роль, адже попри наявність успішних моделей правових заохочень за кордоном, їх впровадження в Україні стикається з труднощами через правові, соціальні та політичні відмінності. Крім того, значні перешкоди створюють інституційні та організаційні виклики, зокрема недосконала координація між державними органами, відповідальними за реалізацію правових стимулів, а також відсутність комплексного підходу до їх впровадження.

9. Запропоновані рекомендації є важливим кроком для модернізації правової політики України з урахуванням трансформацій правової культури. Підвищення рівня правової освіти та просвіти, зокрема через використання цифрових платформ та інтерактивних методів навчання, створить основу для формування свідомої та активної громадянської позиції. Оптимізація нормативно-правової бази та адаптація кращих міжнародних практик дозволить усунути існуючі прогалини в законодавстві, забезпечуючи належне функціонування правових стимулів. Важливою є також розробка ефективних механізмів громадського контролю, що сприятимуть підвищенню прозорості діяльності державних органів та створенню умов для оперативного коригування політичних рішень. Розвиток систем моніторингу ефективності стимулюючих заходів дозволить постійно оцінювати їх вплив на рівень правової культури та активність громадян. У свою чергу, впровадження зазначених заходів сприятиме не лише підвищенню правової культури, але й зміцненню демократичних інститутів та оптимізації правової політики, що є критично важливим для сталого розвитку правової системи в Україні.

Після закінчення доповіді здобувача, присутніми були поставлені наступні питання:

Запитання доктора юридичних наук, професора Криховецького І.З.: Дайте будь ласка відповідь, які елементи формують структуру правової культури в демократичному суспільстві?

Відповідь здобувача: Структуру правової культури в демократичному суспільстві формують кілька ключових елементів, які тісно взаємодіють між собою і забезпечують ефективне функціонування демократичних інститутів. Першим елементом є правова свідомість – рівень усвідомлення громадянами

своїх прав і обов'язків, а також розуміння сутності права як соціального регулятора, що включає правові знання, переконання, ставлення до закону та готовність дотримуватися правових норм. Далі йде правова поведінка, яка є практичною реалізацією правової свідомості через дії громадян і проявляється у дотриманні законів, активній участі в правовідносинах, захисті своїх прав і виконанні обов'язків. Важливою складовою є правові цінності – уявлення про справедливість, рівність, свободу, законність і верховенство права, що становлять основу демократичного суспільства. Також до структури належать правові традиції та звичаї, які представляють собою історично сформовані норми та практики, що визначають особливості сприйняття права в суспільстві та впливають на його розвиток. Останнім елементом є інституційний компонент, який охоплює діяльність державних і недержавних правових інституцій, таких як суди, правоохоронні органи та органи місцевого самоврядування, що забезпечують правопорядок і підтримують правову культуру. У сукупності ці елементи формують загальний рівень правової культури суспільства та сприяють зміцненню демократичних інститутів.

Запитання доктора юридичних наук, професора Луцького А.І.: Назвіть будь ласка, які на Вашу думку, стратегічні цілі визначає правова політика для реформування правової системи в демократичному суспільстві?

Відповідь здобувача: У роботі, ми виокремлюємо такі стратегічні цілі правової політики в демократичному суспільстві спрямовані на довгостроковий розвиток і зміцнення правової системи. Вони включають гарантування прав і свобод людини і громадянина, що передбачає створення умов для їх реального забезпечення та захисту, забезпечення правопорядку та стабільності через формування стійкої правової системи, яка підтримує громадську безпеку та порядок. Крім того, важливим завданням є розробка концепцій правового розвитку, спрямованих на формування науково обґрунтованих стратегій удосконалення законодавства, а також сприяння розвитку громадянського суспільства через підтримку ініціатив громадян та їх участь у прийнятті рішень. Окрім того, необхідно підтримувати принцип верховенства права, що забезпечує домінування закону над іншими формами регулювання суспільних відносин.

Запитання кандидата юридичних наук, доцента кафедри Ходак С.М.: Обґрунтуйте будь ласка, яким чином заохочувально-правова політика може активізувати соціальну діяльність громадян і забезпечити охорону їхніх прав та законних інтересів.

Відповідь здобувача: Заохочувально-правова політика може стимулювати соціальну активність громадян через систему правових заохочень. Ці заохочення, як пільги, премії, гранти та інші стимули, створюють мотивацію для активної участі громадян у суспільному житті та правовідносинах. За допомогою таких механізмів реалізується захист прав та законних інтересів громадян, оскільки стимулюються не тільки права, а й відповідальність перед суспільством. Заохочувально-правова політика дозволяє впроваджувати інструменти правового регулювання, що сприяють активізації громадянської ініціативи та розвитку правової культури, тим самим забезпечуючи підвищення рівня соціальної активності та зміцнення правової захищеності.

Запитання доктора юридичних наук, професора Короеда С.О.: У роботі аналізуються механізми стимулювання (підрозділ 1.3. дисертації). В чому полягає їхня особливість?

Відповідь здобувача: Особливість механізмів стимулювання, як зазначено в підрозділі 1.3. дисертації, полягає в їхній системності та автономії. Вони складаються з юридичних норм, спрямованих на формування правомірної поведінки через позитивну мотивацію, без застосування примусу. Такі механізми включають заходи заохочення, які надаються суб'єктам за їхні правомірні дії. Їхня реалізація залежить від добровільного вибору суб'єкта, що дозволяє заохочувати активну соціальну поведінку, а не нав'язувати її. Ці механізми також взаємодіють з іншими правовими нормами, доповнюючи їх та інтегруючись у загальну правову систему. Вони відіграють важливу роль у формуванні правосвідомості та активної громадянської позиції, сприяючи розвитку правової культури та забезпеченню стабільності в суспільстві. У свою чергу, держава здійснює контроль за виконанням таких норм, що гарантує їх ефективне впровадження та застосування. Завдяки своїй здатності регулювати суспільні відносини через позитивні стимули, ці механізми забезпечують баланс між різними галузями права, сприяючи розвитку правової системи та суспільного порядку.

Запитання доктора юридичних наук, професора Луцького Р.П.: Яким чином українське законодавство відображає зв'язок між правовою культурою та ефективністю правової політики?

Відповідь здобувача: Українське законодавство відображає зв'язок між правовою культурою та ефективністю правової політики через впровадження демократичних принципів, які сприяють розвитку правосвідомості громадян, формуванню правомірної поведінки та зниженню правопорушень. Ефективна правова політика створює умови для зміцнення правової культури, забезпечуючи довіру між державою і суспільством, що є основою стабільного розвитку правової системи.

Після відповідей здобувача на запитання, слово для висновку було надано науковому керівнику – доктору юридичних наук, професору, професору кафедри Зваричу Роману Васильовичу, який зазначив, що в процесі роботи над дисертацією автор продемонстрував глибокі знання з теорії та історії держави і права, галузевих дисциплін, основ міжнародного і Європейського законодавства, творчі здібності, володіння сучасними методами проведення наукових досліджень. Це підтверджує високий науковий рівень Бородайко П.К., його здатність до аналізу, систематизації та узагальнення теоретичних і практичних матеріалів дослідження. Автор демонструє високу відповідальність, професіоналізм і сумлінне ставлення до роботи. Всі зауваження наукового керівника Бородайко П.К. були враховані та ефективно виконані. Дисертант проявив себе як науковець з аналітичним мисленням, активний, досвідчений і зацікавлений у подальшому розвитку законодавства та правової системи України. Він демонструє глибоке розуміння теоретичних і практичних аспектів, активно працює над вдосконаленням правових механізмів і готовий вносити значний вклад у розвиток правової сфери країни. Подані в дисертації результати

дослідження є актуальними, мають теоретичну і практичну цінність, робота виконана на належному науковому рівні. Отримані висновки підтверджують, що вихідна методологія дисертації вірна, всі поставлені завдання виконано, мету досягнуто. Опубліковані наукові праці містять основні положення і результати проведеного дослідження. Роботу оформлено відповідно до встановлених вимог. За складом наукової новизни, рівнем обґрунтованості та достовірності одержаних результатів, їх теоретичною і практичною цінністю дисертація Бородайко Павла Костянтиновича на тему “Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства” відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, і тому заслуговує позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Здобувач виконав індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план, а його дисертація готова до захисту.

Далі слово було надано рецензентам:

Рецензент – Андрухів Олег Ігорович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри відмітив, що здобувач поставив перед собою мету здійснити обґрунтування ролі правової культури у формуванні заохочувально-правової політики, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення правових стимулів для зміцнення демократичних інститутів, формування соціально відповідальної поведінки громадян і підвищення рівня ефективності правового регулювання. Аналіз роботи свідчить, що автор справився із поставленою метою. Структура дисертації є логічно побудованою, оскільки надала можливість здобувачеві системно розглянути ключові, дискусійні питання, що ввійшли до предмета дисертаційного дослідження та досягти поставлених завдань. Розділ перший присвячений теоретичним основам правової культури, правової політики та правового заохочення. У розділі другому здійснюється дослідження особливостей впливу правової культури на формування та реалізацію правової політики в демократичних умовах. Розділ третій зосереджений на аналізі механізмів стимулювання правомірної поведінки та їхнього впливу на удосконалення правової системи. Аналіз змісту публікацій, основного тексту дисертації і узагальнювальних висновків переконує, що автором здійснено корисне для юридичної науки, навчальних потреб, практичної юридичної діяльності наукове дослідження. Таким чином, ознайомлення з дисертацією Бородайко П.К. на тему “Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства” дає підстави вважати, що дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, і

тому заслуговує позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Рецензент – Луцький Мирослав Іванович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри відмітив, що у дисертаційному дослідженні Бородайко П.К. на високому рівні проведений аналіз функціональних аспектів заохочувальних норм з акцентом на інтеграції кількох функцій – мотиваційної, інформаційно-правової, гарантуючої, оцінювальної, ідеологічної та соціального контролю. Такий підхід дозволяє не лише стимулювати позитивну поведінку громадян без примусу, але й створювати систему, яка інформує, гарантує вигоди, оцінює правомірність дій, формує еталони правової активності та підтримує стабільність суспільних відносин. Поєднання цих функцій оптимізує вплив правових стимулів, сприяє формуванню високої правової культури та забезпечує активну участь громадян у житті суспільства, що є ключовим для сталого правового розвитку держави. Новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому способі розв'язання конкретних питань теми. Характеризуючи наукову новизну дослідження слід зазначити, що дисертація є комплексним, всебічним та логічно завершеним теоретико-правовим дослідженням, яке систематизує сучасний стан правової культури та її вплив на формування правової політики і ефективність правових стимулів. Вперше в українській правовій науці акцентується увага на інтеграції цих трьох елементів для ефективного впливу на формування соціально відповідальної поведінки громадян, зміцнення правопорядку та розвитку демократичних інститутів. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Зокрема, розкрито, як зміна парадигм правової культури в умовах цифрової трансформації впливає на державне управління та практику правового регулювання. В роботі розглядається, як поєднання класичних правових цінностей із сучасними цифровими технологіями створює нові можливості для оптимізації процесів розробки, впровадження та контролю за законодавчими ініціативами. З огляду на зазначене, робота може бути рекомендована для захисту у разовій спеціалізованій вченій раді, оскільки відповідає всім вимогам.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Короєд С.О. відзначив, що дисертантом вперше удосконалено концепцію, що розглядає культурно-моральний фактор як активний, визначальний елемент впливу на формування правової політики. Зокрема, ця концепція пропонує розглядати культурно-моральний фактор як не просто фон для правової політики, а як активний і стратегічний елемент її формування. Інтеграція моральних цінностей, культурних традицій і соціальних орієнтирів у процес законотворчості дозволяє створювати норми, які відображають реальні потреби та очікування суспільства. Такий підхід зміцнює легітимність правової системи, сприяє розвитку правової культури та посиленню довіри між громадянами й державою. У підсумку це дозволяє не лише реагувати на сучасні виклики, а й стимулювати громадянську активність, забезпечуючи стабільність і ефективність правового регулювання. Наукове значення результатів дослідження, визначається конкретним внеском дисертанта у

розв'язання актуального наукового завдання щодо обґрунтування положення, що заохочувально-правова політика є важливим елементом правової системи, оскільки вона стимулює соціальну активність громадян і сприяє реалізації їхніх прав і свобод. Її вплив забезпечує баланс між державними політичними процесами та розвитком громадянського суспільства, створюючи умови для сталого правового розвитку. Ця політика є ключовим інструментом зміцнення правової культури в суспільстві. Робота відповідає вимогам МОН і тому заслуговує позитивному висновку.

Доктор юридичних наук, професор Луцький А.І. відмітив про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в роботі, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Їх висока обґрунтованість і достовірність забезпечуються професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло досягненню поставленої мети, а також адекватною структурно-логічною схемою дослідження, де кожен наступний розділ або підрозділ органічно пов'язаний із попереднім і його доповнює. Крім того, використання широкої джерельної бази та наявність значної кількості наукових публікацій за напрямом дослідження додатково підтверджують якість роботи. У цілому дисертація Бородайко П.К. на тему "Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства" виконана на високому науковому рівні, є самостійним завершеним науковим дослідженням та відповідає вимогам, передбаченим Порядку присудження ступеня доктора філософії, і робота може бути рекомендована для захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри Репецький С.П. наголосив на тому, що матеріали дисертації свідчать про те, що аспірант приділив достатньо уваги обґрунтуванню ролі правової культури у формуванні заохочувально-правової політики. Дисертація Бородайко П.К. є цілком самостійним науковим дослідженням, яке за актуальністю, ступенем новизни й внеском у науку теорії держави та права та повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії. Як результат, робота може бути рекомендована для проведення її попередньої експертизи та подальшого захисту у спеціалізованій вченій раді.

Узагальнюючи висловлені в процесі обговорення дисертації думки, головуєча фахового семінару, кандидат соціологічних наук, доцент, завідувачка кафедри Пташник О.І. наголосила на тому, що в дисертації сформульовано й обґрунтовано висновки та пропозиції, які сприятимуть удосконаленню застосуванню правових стимулів для зміцнення демократичних інститутів, формування соціально відповідальної поведінки громадян і підвищення рівня ефективності правового регулювання. Голова також підкреслила, що здобувач усунув і врахував всі зауваження та побажання, що були висловлені в дисертації під час попередніх обговорень роботи на кафедрі. Дисертація готова до захисту.

Присутні на засіданні науковці одноголосно запропонували: визнати дисертацію Бородайко П.К. завершеною теоретично та практично-значимою науковою роботою, що містить висновки, які сприяють розв'язанню нагальної наукової

проблеми та є суттєвим внеском у розвиток науки теорії держави та права, і яка може бути рекомендована для захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Тому головуєча запропонувала схвалити такий позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації:

ВИСНОВОК

щодо дисертації Бородайко Павла Костянтиновича на тему «Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертації Бородайко П.К. обумовлена зростаючою потребою у створенні дієвих механізмів взаємодії між державою та громадянським суспільством. В умовах сучасних соціально-правових трансформацій важливо забезпечити баланс між інтересами держави та громадян, стимулюючи правомірну поведінку та підвищуючи рівень правової свідомості. Розробка ефективних правових стимулів сприятиме не лише зміцненню демократичних інститутів, а й формуванню довіри до правової системи та підвищенню легітимності державної влади. Крім того, у контексті євроінтеграційних процесів України, вдосконалення правових механізмів заохочення набуває особливої ваги для адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Це дозволить посилити правову захищеність громадян, забезпечити верховенство права і сприяти сталому розвитку суспільства, орієнтованого на демократичні цінності та соціальну відповідальність.

Наукове завдання, за розв'язання якого здобувач заслуговує присудження наукового ступеня, полягає в тому, що в дисертації проведено комплексне, всебічне та логічно завершене теоретико-правове дослідження, спрямоване на систематизацію сучасного стану правової культури та її впливу на формування правової політики й ефективність правових механізмів. Уперше в українській правовій науці зроблено акцент на взаємозв'язку цих трьох аспектів як ключових чинників, що сприяють формуванню соціально відповідальної поведінки громадян, зміцненню правопорядку та розвитку демократичних інститутів.

*На основі проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень; **найсуттєвішими науковими результатами, які одержав здобувач особисто та які характеризуються достовірністю та науковою новизною, є такі:***

– дисертантом здійснено системний аналіз взаємозв'язку між правовою культурою, правовою політикою та механізмами правового заохочення. Встановлено, що правова культура є фундаментальним чинником формування ефективної правової політики, а механізми правового заохочення відіграють ключову роль у стимулюванні правомірної поведінки громадян та розвитку соціально відповідального суспільства. Доведено, що розвиток правової культури сприяє підвищенню легітимності правової політики, успішному

застосуванню стимулюючих заходів та їх позитивному сприйняттю суспільством. Якщо правова культура не відповідає необхідним стандартам, правові стимули можуть сприйматися лише формально або ігноруватися;

– дисертантом встановлено, що заохочувально-правова політика – це системно організована, науково обґрунтована діяльність державних і муніципальних органів, а також громадських об'єднань, спрямована на створення та вдосконалення ефективних механізмів правового заохочення, які стимулюють правомірну та соціально активну поведінку суб'єктів права;

– автором запропоновано нові механізми правового стимулювання з урахуванням трансформацій правової культури, адже сучасні зміни у правовій культурі вимагають модифікації існуючих та впровадження нових механізмів правового стимулювання, які відповідатимуть динаміці розвитку суспільства, рівню правосвідомості громадян та потребам демократичної правової держави;

– автором розкрито, як зміна парадигм правової культури в умовах цифрової трансформації впливає на державне управління та практику правового регулювання. В роботі розглядається, як поєднання класичних правових цінностей із сучасними цифровими технологіями створює нові можливості для оптимізації процесів розробки, впровадження та контролю за законодавчими ініціативами;

– дисертантом удосконалено концепцію, що розглядає культурно-моральний фактор як активний, визначальний елемент впливу на формування правової політики. Модель такої концепції інтегрує моральні цінності, культурні традиції та соціокультурні орієнтири безпосередньо у процес законотворчості, що дозволяє врахувати специфіку суспільного мислення та забезпечити легітимність правових норм;

– здобувачем удосконалено функціональні аспекти заохочувальних норм з акцентом на інтеграції кількох функцій – мотиваційної, інформаційно-правової, гарантуючої, оцінювальної, ідеологічної та соціального контролю;

– дисертантом запропоновано обґрунтування правової культури як стратегічного фактора правового розвитку держави, що дозволяє комплексно переосмислити роль правових цінностей і правової свідомості як ключових ресурсів для модернізації правової системи та державного управління;

– здобувачем запропонована концепція про унікальність правової політики, яка, будучи публічним явищем, формує основу всієї державної політики, що ґрунтується на праві, а також сприяє оптимізації правової та політичної систем суспільства;

– автором запропоновано положення, що заохочувально-правова політика відіграє важливу роль у правовій системі та суспільстві загалом, оскільки її вплив сприяє формуванню національної політики, створюючи організаційно-юридичні умови для підвищення соціальної активності громадян і забезпечення реалізації їхніх прав і свобод.

Значення наукових результатів для теорії і практики та рекомендації щодо використання. Сформульовані та обґрунтовані в роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути застосовані при формуванні правової політики України, прогнозуванні її державно-правового розвитку, а також у сфері підготовки та

підвищення кваліфікації правників, держслужбовців та працівників правозастосовних органів.

Матеріали дисертації використовуються в навчальному процесі Університету Короля Данила при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права»; в науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується:

- комплексним застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів, що забезпечують всебічний аналіз правової культури, правової політики та механізмів правового заохочення;
- аргументованою науковою полемікою з іншими вченими в тексті дисертації;
- застосуванням знань суміжних наук (філософії, політології, логіки, соціології тощо);
- використанням норм чинного законодавства України, а також офіційних аналітичних і статистичних матеріалів, довідкових видань та юридичної публіцистики;
- послідовністю та логікою викладення матеріалу, його аргументованістю;
- відповідністю висновків роботи і отриманих результатів поставленим завданням та доведенням сформульованих пропозицій до рівня їх можливого використання у практиці;
- рівнем репрезентативності емпіричного матеріалу.

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана Бородайко П.К. самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень дисертанта. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача або відповідної наукової полеміки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри права та публічного управління Університету Короля Данила, де було виконано дисертацію, а також оприлюднені на двох наукових конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 року).

Публікації. Основні положення та результати дисертації повно висвітлені в 6 наукових публікаціях, з яких 4 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, та 2 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій. Публікації відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Наукові результати в опублікованих наукових працях не повторюються. *Всі представлені наукові публікації здобувача зараховуються за темою дисертації, а саме:*

1. Бородайко П. К. Правова культура як фактор зміцнення демократичних інститутів та правової політики. Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16-17 квітня 2024 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 55-57.

2. Бородайко П. К. Взаємозалежність правового заохочення, правової культури та політичної активності громадян: теоретичний аналіз. Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18-19 вересня 2024 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 52-55.

3. Бородайко П. К. Правова політика як інструмент державного управління: сутність та функціональне призначення. Держава та регіони. Серія: ПРАВО. 2024. № 3 (85). С. 205-210.

4. Бородайко П. К. Протидія правовому нігілізму через програми (проекти) правового заохочення: успішний досвід України. Право та державне управління. 2024. № 3. С. 184-189.

5. Бородайко П. К. Правова культура як визначальний чинник формування та реалізації правової політики. Право і суспільство. 2024. № 5. С. 503-509.

6. Бородайко П. К. Інтеграція правової культури у процес формування правової політики: інструменти та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 10. С. 618-621. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/146>.

Оцінка мови і стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Форма і зміст дисертації та анотації відповідають вимогам, що встановлені Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40.

Предмет дослідження визначений у межах науки теорії держави та права.

Дисертація є самостійною, цілісною, завершеною, кваліфікованою працею, в якій містяться висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати й наукові положення, що характеризуються єдністю змісту,

вирішують конкретне наукове завдання і свідчать про особистий внесок здобувача в юридичну науку.

Анотація дисертації є узагальненим коротким викладом її основного змісту. В анотації стисло представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Обсяг дисертації та анотації, а також зміст роботи відповідає встановленим вимогам.

Висновок:

1. Дисертація Бородайко Павла Костянтиновича на тему «Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства», яка підготовлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, є кваліфікаційною науковою працею, виконаною здобувачем особисто, яка містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для знань в галузі права, а також свідчать про особистий внесок здобувача в юридичну науку та характеризуються єдністю змісту.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Бородайко Павла Костянтиновича на тему «Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства», яка підготовлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40.

3. Допустити здобувача Бородайко Павла Костянтиновича до проходження процедури його атестації разовою спеціалізованою вченою радою на підставі публічного захисту його наукових досягнень у формі підготовленої ним дисертації на тему «Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Голосували “за” – 12 присутніх на засіданні кафедри докторів і кандидатів юридичних наук.

Головуюча на засіданні –
завідувачка кафедри права та
публічного управління
Університету Короля Данила,
кандидат соціологічних наук, доцент

О.І. ПТАШНИК